

باسمه تعالی

رئیس‌جمهور و وزیر و ارتباطات
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

کاربرگ طرحنامه پژوهشی

(Proposal)

تکمیل این کاربرگ هیچگونه حق مادی برای پژوهشگر ایجاد نمی‌کند، ولی پژوهشگاه خود را موظف به حفظ حقوق معنوی وی می‌داند.

ارائه دهنده: دکتر رضا تسلیمی طهرانی

عنوان طرح: تحلیل تحولات هویتی طبقه متوسط در ایران (۱۳۸۰-۱۴۰۰ ه.ش)

خلاصه طرح: این پژوهش در صدد توصیف، فهم، تحلیل و ارزیابی ابعاد مختلف هویت طبقه متوسط در جامعه ایران است. به این منظور مولفه‌های مختلف هویت طبقه متوسط و تحولات آن در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۰-۱۴۰۰ ه.ش مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرند. در پژوهش حاضر، ابعاد مختلف هویت مانند هویت فردی/ جمعی، هویت مدرن/ سنتی، هویت دینی/ سکولار، هویت ملی/ جهانی و هویت سیاسی در بین اعضای طبقه متوسط، در دوره‌ی تاریخی ذکر شده بررسی و تحلیل خواهند شد.

تاریخ ارائه: ۱۴۰۲/۳/۱۹ مدت اجرا: ۱۲ ماه بودجه پیشنهادی:

ویرایش اول: ☐ دوم: ☐ سوم: ☐ چهارم: ☒

پژوهشکده: فرهنگ گروه پژوهشی:

محور پژوهشی مرتبط با طرح (بر اساس برنامه پژوهشی سال جاری)

جامعه و فرهنگ عمومی (اولویت های پژوهشگاه)

موضوع مرتبط با محور (بر اساس برنامه پژوهشی سال جاری):

واکاوی هویت فرهنگی ایرانیان در راستای شناسایی ظرفیت های فرهنگی کشور (اولویت های پژوهشکده)

* نوع پژوهش: ☐ بنیادی ☒ کاربردی ☐ توسعه ای

تکمیل توسط پژوهشکده

* پژوهش بنیادی: پژوهشی است که در جهت گسترش مرزهای دانش بدون در نظر گرفتن استفاده عملی خاص برای کاربرد آن انجام می گیرد.

پژوهش کاربردی: پژوهشی است که استفاده عملی خاصی برای نتایج آن منظور می شود و غالباً هم جنبه تجربی و هم جنبه نظری دارد.

پژوهش توسعه ای: پژوهشی است که بیشتر جنبه تجربی دارد و به نوآوری یا بهبود در روش ها و مکانیزم ها و محصولات منجر می شود.

۲. بیان مسأله (معرفی دقیق ابعاد موضوع و سؤال (های) تحقیق):

طبقه متوسط در ایران همواره موضوعی مناقشه آمیز بوده است. گروهی از متفکران آن را مهمترین طبقه اجتماعی می دانند که سبک زندگی اعضای آن الگویی برای اعضای سایر طبقات است و نقش تاثیرگذاری در تحولات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه دارد. در برابر گروه دیگری از اندیشمندان، طبقه متوسط را بی معنا و افسانه می دانند یا آن را طبقه ای وابسته، منفعل و بی اهمیت در نظر می گیرند. به بیان دیگر، با فرض به رسمیت شناختن طبقه ای به نام طبقه متوسط دیدگاه ها و ارزیابی ها در مورد این طبقه متنوع و گوناگونند. این

طبقه از یک سو موتور تغییرات اجتماعی، نو سازی، توسعه و آگاهی بخشی در نظر گرفته می شود و از سوی دیگر نماد انفعال، خودخواهی، منفعت طلبی، خوش باشی و ناآگاهی دانسته می شود. با اینهمه، نقش طبقه متوسط در جریانات و جنبش های اجتماعی چند دهه اخیر غیرقابل انکار به نظر می رسد. این طبقه در سالهای گوناگون و به ویژه در رخدادهای اجتماعی سالهای ۱۳۷۸، ۱۳۸۸ و ۱۴۰۱ خود را در عرصه عمومی به ظهور رسانده است. از اینرو، شناخت خصوصیات و ویژگی های هویت طبقه متوسط در جامعه ایران ضروری به نظر می رسد. به بیان دیگر، با توجه به گستردگی و حضور اجتماعی این طبقه در تحولات سالهای اخیر، هر نوع سیاستگذاری و برنامه ریزی فرهنگی، اجتماعی به شناخت ویژگی ها و خصوصیات هویت و جهانیابی اعضای این طبقه وابسته است.

افزون بر این، از آنجا که فرهنگ عمومی جامعه ایران دربرگیرنده هویت و ارزش های اعضای طبقه متوسط است و به میزان زیادی از آن متأثر شده و بر آن تاثیر می گذارد و همچنین اهالی فرهنگ، نویسندگان، هنرمندان و روشنفکران بخش مهمی از اعضای طبقه متوسط را تشکیل می دهند و تعداد قابل توجهی از مخاطبان هنر و ادبیات نیز از اعضای این طبقه هستند، شناخت طبقه متوسط و توصیف و تحلیل هویت اعضای آن می تواند از مهمترین دغدغه های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در راستای برنامه ریزی و سیاستگذاری فرهنگی باشد.

شناخت هویت اعضای طبقه متوسط به شناسایی ظرفیت های فرهنگی جامعه و استفاده بهینه از آنها منجر خواهد شد و در جهت مقابله با شکاف های اجتماعی، تعاملات فرهنگی را در بین اعضای گروه های مختلف جامعه گسترش خواهد داد. از سوی دیگر، توصیف و تحلیل هویت و جهان بینی اعضای طبقه متوسط با شناسایی مشکلات فرهنگی و نارسایی های موجود در جهت تقلیل آنها مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

به منظور بررسی تحولات طبقه متوسط در ایران، می توان زمینه های ظهور طبقه متوسط جدید را به دوران قاجار و عصر مشروطیت نسبت داد، به نحوی که ارتباط با غرب و فراگیری آموزش های مدرن در کنار برخورداری از امکانات مادی به تشخیص طبقه متوسط جدید و هویت اعضای آن منجر گشت. با این حال، تنها در دوران پهلوی اول بود که طبقه متوسط جدید به عنوان طبقه ای مشخص و متمایز به ظهور رسید و نقش آن در ایجاد تحولات اجتماعی تثبیت گشت. در این دوره، با توجه به تغییرات ساختاری و گفتمانی ایجاد شده در عرصه های مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی زمینه های ایجاد طبقه متوسط جدید فراهم شد.

طبقه‌ی متوسط جدید در دوران پهلوی اول محدود بود و اعضای آن حجم ناچیزی از جمعیت جامعه را به خود اختصاص می‌دادند. در این دوره، تنها در حدود ۲۰ درصد از جمعیت کشور شهرنشین بودند و اعضای طبقه‌ی متوسط جدید تنها در حدود ۷ درصد از جمعیت جامعه را تشکیل می‌دادند (آبراهامیان، ۱۳۸۲: ۱۳۳). گسترش طبقه‌ی متوسط جدید در دوره‌ی پهلوی دوم اتفاق افتاد هنگامی که با توجه به ساخت و ساز شهرها بر جمعیت شهرنشین جامعه به میزان زیادی افزوده شد، دستگاه اداری در سراسر کشور توسعه یافت و توسعه‌ی مدارس و دانشگاه‌ها موجب افزایش سرمایه فرهنگی حجم قابل توجهی از جمعیت کشور شد. جمعیت شهری از ۲۲ درصد در ۱۳۱۹ به ۳۱ درصد در ۱۳۳۵، ۳۹ درصد در ۱۳۴۵ و ۴۷ درصد در ۱۳۵۵ افزایش یافت (فوران، ۱۳۹۰: ۴۷۱). در سال ۱۳۰۷، ۲۴۰۰۰ کارمند دولت وجود داشت و در سال ۱۳۵۵ در تهران ۲۴۰۰۰۰ نفر در رده‌های مدیریتی، فنی و دفتری برای دولت کار می‌کردند و در حالی که در سال ۱۳۳۵ در ایران ۲۰۰۰۰۰ کارمند حرفه‌ای، فنی و دفتری وجود داشت تعداد آنها در سال ۱۳۵۵ نزدیک به یک میلیون نفر رسیده بود. تعداد دانش آموزان دبیرستان‌ها در فاصله‌ی سالهای ۱۳۵۵-۱۳۳۹ از ۲۵۰۰۰۰ نفر به بیش از ۹۰۰۰۰۰ نفر افزایش یافت، تعداد دانشجویان آموزش عالی از ۲۰۰۰۰ نفر به بیش از ۱۵۰۰۰۰ نفر رسید و تعداد دانشجویان ایرانی که در خارج از کشور تحصیل می‌کردند از ۱۵۰۰۰ نفر به بیش از ۷۰۰۰۰ نفر رسید (اشرف و بنو عزیزی، ۱۳۸۸: ۸۸-۸۷). گسترش بیش از پیش طبقه متوسط جدید از یک سو و عدم گشایش فضای سیاسی کشور و جدی نگرفتن توسعه سیاسی از دیگر سوی، در کنار عوامل دیگر، اعضای این طبقه را به مهمترین مخالفان حکومت پهلوی و مهمترین انقلابیون در سال ۱۳۵۷ تبدیل کرد. این طبقه در سال‌های ۱۳۵۶ تا ۱۳۶۰ بسیار فعال بود و در تحولات اجتماعی و سیاسی آن سالها نقشی پررنگ داشت. در سالهای دهه ۶۰ همزمان با وقوع جنگ و تضعیف وضعیت اقتصادی، طبقه متوسط از جهات گوناگون تحدید شد تا آنکه در دهه ۷۰ و همزمان با نوسازی ساختار اقتصادی و گسترش دانشگاه‌ها و مراکز فرهنگی جانی دوباره گرفت. گسترش طبقه متوسط در این دوره چشمگیر بود به نحوی که در سال ۱۳۷۶ اعضای طبقه متوسط در کانون تحولات سیاسی و اجتماعی قرار داشتند و پس از آن نیز همواره در رخدادهای اجتماعی و فرهنگی نقش آفرینی می‌کردند. از سالهای میانی دهه ۸۰ و در اغلب سالهای دهه ۹۰ با توجه به اعمال تحریم‌ها و مشکلات مختلف اقتصادی مانند تورم، بیکاری و ... طبقه متوسط از لحاظ اقتصادی افول کرد و همزمان با آن و به خصوص پس از حوادث مرتبط با سال ۱۳۸۸ از لحاظ سیاسی، فرهنگی و اجتماعی نیز دگرگون شد. در همین دوره زمانی بود که برخی متفکران اعضای این طبقه را افرادی نفع طلب، خوش گذران، لذت طلب، فردگرا، خودمحور، منفعل، رقابت طلب، بی تفاوت نسب به معضلات اجتماعی و

سیاسی (اباذری، ۱۳۹۷، خویی، ۱۳۹۹) دانستند. خاموشی و کم تحرکی اعضای طبقه متوسط ادامه داشت تا آنکه در پاییز ۱۴۰۱ تحولات اجتماعی بار دیگر با محوریت اعضای این طبقه و خواسته‌هایی مرتبط با سبک زندگی و هویت آنها به وقوع پیوست و متفکران و فعالان عرصه‌های سیاسی و اجتماعی را بار دیگر متوجه جایگاه و نقش این طبقه در تحولات اجتماعی ساخت و آنها را با پرسش‌هایی جدید و اساسی مواجه نمود.

از اینرو یکی از مهمترین پرسش‌های پیشروی تحقیق حاضر آن است که آیا طبقه متوسط در دهه‌های ۸۰ و ۹۰ را می‌توان طبقه‌ای فردگرا، لذت‌طلب، مصرف‌گرا و طالب موفقیت و آرامش فردی دانست یا آنچنان که گروه دیگری از اندیشمندان بر آن تاکید می‌کنند این طبقه دربرگیرنده اعضای فعال، توسعه‌گرا، تولیدگر و خواستار مشارکت اجتماعی و سیاسی است؟ (آزاد و ثقفی، ۱۳۹۸) به بیان دیگر، آیا در دهه‌های ذکر شده با نوعی سیاست زدایی در بین اعضای طبقه متوسط مواجه‌ایم یا آنکه می‌توان توجه و علاقه‌مندی به گونه‌ای از امر سیاسی را در بین این اعضا سراغ گرفت؟

در نتیجه با توجه به مرور تاریخی صورت گرفته، به نظر می‌رسد مطالعه، تحلیل و بررسی ویژگی‌ها و خصوصیات هویت و جهان بینی اعضای طبقه متوسط در دهه‌های ۸۰ و ۹۰ از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و می‌تواند ما را در شناخت ابعاد گوناگون این طبقه، نقش و جایگاه آن در تحولات اجتماعی و تدوین سیاستگذاری‌های مرتبط با آن یاری نماید.

در سالیان گذشته همواره شاهد اظهارنظرها و مکتوباتی بوده‌ایم که فارغ از مطالعات و بررسی‌های مشخص و دقیق در مورد طبقه متوسط در ایران، ویژگی‌ها و خصوصیات را به افراد نسبت داده‌اند و آنها را عضوی از طبقه متوسط قلمداد کرده‌اند. این اظهارنظرها در حالی صورت می‌گیرد که مشخص نیست افراد مورد نظر در حقیقت به طبقه متوسط تعلق داشته باشند. در این راستا، پژوهش حاضر تلاش می‌کند در مرحله اول طبقه متوسط در جامعه ایران را بر اساس ملاک‌هایی مانند شغل، درآمد و تحصیلات (با توجه به توزیع سرمایه‌های اقتصادی و فرهنگی مورد نظر پی‌یر بوردیو) تشخیص دهد و در مرحله بعد به توصیف و تحلیل ابعاد مختلف هویت این افراد بپردازد.

در این مرحله، مطالعه و بررسی تحولات هویتی اعضای طبقه متوسط می‌تواند در دستور کار قرار گیرد. به بیان دیگر از آنجا که پرسش از هویت، پرسش از کیستی فرد یا گروه است مطالعه هویت اعضای طبقه متوسط می‌تواند به معنای مطالعه ارزش‌ها و تفکرات این افراد باشد. بنابراین در اینجا ابعاد هویت مانند هویت فردی/جمعی، هویت مدرن/ سنتی، هویت دینی/ سکولار، هویت ملی/ جهانی و هویت سیاسی نیز می‌تواند توصیف و

تحلیل شود. در همین مورد می‌توان پرسید آیا هویت اعضای طبقه متوسط امری ثابت، مشخص، یگانه و تک منبعی است یا این افراد از هویتی سیال، منعطف، چندگانه و چند منبعی برخوردارند؟ در مجموع، مسئله اصلی پژوهش حاضر تشخیص و تحدید طبقه متوسط و توصیف و تحلیل ابعاد مختلف هویت این طبقه در فاصله‌ی سالهای ۱۳۸۰-۱۴۰۰ه.ش است.

این مطالعه به تشخیص روند تغییرات صورت گرفته در طبقه متوسط و هویت اعضای آن یاری می‌رساند. به بیان دیگر، مطالعه حاضر، روند تحولات صورت گرفته در ابعاد اقتصادی و فرهنگی طبقه متوسط و تحولات هویتی اعضای این طبقه را در دو دهه اخیر مورد پژوهش قرار خواهد داد و روندهای ذکر شده را تحلیل و بررسی خواهد کرد.

۲. سوالات تحقیق:

سؤال اصلی:

۱- تحولات هویتی طبقه متوسط در ایران در دوره زمانی ۱۳۸۰-۱۴۰۰ چه بوده است؟

سوالات فرعی:

- ۱- ملاک سنجش هویتی طبقه متوسط در ایران چیست؟
- ۲- پیامدهای این تحولات برای سیاستگذاری فرهنگی چه می‌تواند باشد؟
- ۳- چه عوامل و زمینه‌هایی در تحولات هویتی طبقه متوسط موثر بوده است؟

مهم‌ترین اهداف پژوهش حاضر عبارتند از:

۱. تشخیص و تحدید طبقه متوسط در جامعه ایران بر اساس ملاک‌های شغل، درآمد و تحصیلات (با توجه

توزیع سرمایه‌های اقتصادی و فرهنگی مورد نظری برپوردیو) در دوره‌ی زمانی ۱۳۸۰-۱۴۰۰ ه.ش

۲. توصیف و تحلیل ابعاد مختلف هویت اعضای طبقه متوسط و تحولات آن در دوره‌ی زمانی ۱۳۸۰-۱۴۰۰ ه.ش

۵.ش

در صورت نیاز ادامه بحث ضمیمه شود

۴. بررسی ادبیات موضوع (پیشینه تحقیق و نوآوری تحقیق حاضر):

در سال‌های اخیر پژوهش‌های مختلفی در مورد طبقه‌ی متوسط در جامعه ایران انجام شده است. برخی از این تحقیقات به طبقه متوسط در دوران پهلوی پرداخته‌اند و برخی این طبقه را در سال‌های پس از انقلاب بررسی کرده‌اند. از جمله کتب منتشر شده در این زمینه می‌توان به کتاب «طبقه متوسط و تحولات سیاسی در ایران معاصر (۱۳۲۰-۱۳۸۰) اثر محمد حسین بحرانی (۱۳۸۸) و کتاب «تحول و جایگاه طبقه متوسط در ایران معاصر» اثر عطاالله مقدم فر (۱۳۹۷)، اشاره کرد. همچنین مقالات گوناگونی در مورد طبقه متوسط در ایران منتشر شده‌اند که برخی از آنها به تحولات این طبقه در دهه‌های ۸۰ و ۹۰ اختصاص دارند. عناوین مهمترین این مقالات عبارتند از: «تعارضات ایدئولوژیک طبقه متوسط جدید پس از انقلاب اسلامی» اثر حیدر شهریاری (۱۴۰۰)، «طبقه متوسط جدید و گذار به دموکراسی در جمهوری اسلامی ایران» اثر عسکری پور، کریمی مله، توسلی رکن آبادی (۱۳۹۹)، «اثر بخشی طبقه متوسط جدید در تحقق مشارکت انتخاباتی در ایران (۱۳۷۶-۱۳۹۶)» از خرمشاد و کرد (۱۳۹۸)، «نقش طبقه متوسط جدید در توسعه سیاسی ایران پس از انقلاب با تاکید بر مولفه مشارکت سیاسی» از شمس

الدین نژاد، ازغندی و طاهری (۱۳۹۸)، «تحولات و چالش های سیاسی طبقه متوسط جدید در جمهوری اسلامی ایران» از علی جان مرادی جو (۱۳۹۸)، «طبقه متوسط جدید و توسعه حوزه عمومی در ایران (۱۳۷۶-۱۳۸۴)» از مایلی و خانجانی (۱۳۹۷)، «رویکرد دولت به طبقه متوسط جدید در جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸-۱۳۸۴)» اثر مجیدی و رستم پور (۱۳۹۶)، «هدفمندسازی یارانه ها و تاثیر آن بر طبقه متوسط جدید» از فریبا مسعودی (۱۳۹۴)، «ایستار ذهنی طبقه متوسط جدید و نقش آن در توسعه سیاسی جمهوری اسلامی ایران» از ازغندی و حسام قاضی (۱۳۹۲)، «طبقه متوسط جدید و تاثیرات آن در دوره پس از انقلاب اسلامی» از غلامرضا عراقی (۱۳۸۶).

افزون بر این کتب و مقالات دیگری نیز در این حوزه به چشم می خوردند که اگرچه به نحو مستقیم به طبقه متوسط در ایران دهه های ۸۰ و ۹۰ نپرداخته اند اما از جهات گوناگون با آن مرتبطند. عناوین برخی از این کتاب ها و مقالات عبارتند از: «مگامال ها و مجتمع های بزرگ تجاری در تهران؛ مطالعه ای جامعه شناختی» اثر کاظمی و امیر ابراهیمی (۱۴۰۰)، «مطالعات مصرف فرهنگی، تحلیلی از زیست فرهنگی دانشجویی» از محمد رضایی (۱۳۹۹)، «مطالعات فرهنگی، مصرف فرهنگی و زندگی روزمره در ایران» از عباس کاظمی (۱۳۸۷)، «تحولات سبک زندگی در ایران» از کرم حبیب پور (۱۳۹۵)، «بررسی انتقادی سبک زندگی دینی» از سمیه توحیدلو (۱۴۰۱)، «گونه شناسی الگوهای مصرف فرهنگی در میان نسل جوان» از اسکندریان، جعفرزاده پور و زمانی (۱۳۹۹)، «ارزیابی عوامل کالبدی موثر بر الگوهای مصرف فرهنگی در مراکز خرید مطالعه موردی: مراکز خرید پالادیوم، کوروش و تیراژه در شهر تهران» از صادقی پور رودسری، علیمحمدی و معظمی (۱۳۹۹)، «تاثیر مگامال-ها بر هویت محله ای در شهر تهران مطالعه موردی: اطلس مال نیاوران» از شیعه و حاجیانی (۱۳۹۸)، «سیری بر هویت طبقه متوسط جدید طی سه دهه بعد از انقلاب ایران» از علیرضا ازغندی و روژان حسام قاضی (۱۳۹۷)، «تحلیل نظام مند پژوهش های سبک زندگی بعد از دهه ۸۰» سراج زاده و باقری (۱۳۹۶)، «سبک زندگی و هویت اجتماعی جوانان» از محمد تقی شیخی، مریم ایمانی و راضیه ایمانی (۱۳۹۵)، «تحصیلات و مصرف فرهنگی در شهر تهران» از کلاتتری، رستمعلی زاده و نسیم افزا (۱۳۹۲)، «رویکردی میان رشته ای به سبک زندگی با نگاهی به جامعه ایران» از حسین ابراهیم آبادی (۱۳۹۲).

به نحوی که مشاهده می شود ابعاد مختلفی از طبقه متوسط، هویت و سبک زندگی آن در پژوهش های ذکر شده مورد توجه قرار گرفته اند. با این حال هیچ کدام از پژوهش های فوق به نحو مشخص به توصیف و تحلیل خصوصیات هویت و جهان بینی اعضای طبقه متوسط نپرداخته اند ضمن آنکه از لحاظ زمانی نیز بر دهه های ۸۰ و ۹۰ تمرکز نکرده اند. در نتیجه پژوهش حاضر امیدوار است بتواند ضمن استفاده از یافته های تحقیقات ذکر شده با تحلیل و تفسیر داده ها و اطلاعات مرتبط به اهداف مشخص خود دست یابد.

۵. چهارچوب نظری، فرضیه‌ها یا ابعاد پژوهش:

در پژوهش حاضر در عوض استفاده از چهارچوب نظری، از چهارچوب مفهومی استفاده می‌شود و در این راستا به بررسی دقیق مفاهیم به کار رفته مانند طبقه متوسط و هویت پرداخته خواهد شد. البته مشخص است که این توضیح به معنای عدم استفاده از نظریه‌های جامعه‌شناسی مختلف در مورد مفاهیم طبقه، هویت، سبک زندگی و ... نیست و در نقاط مختلف پژوهش از نظریات متفکران مختلف استفاده خواهد شد.

به منظور انجام چنین پژوهشی می‌توان از رویکردهای نظری یا برنامه‌های پژوهشی مختلفی استفاده کرد. این رویکردها یا برنامه‌های پژوهشی در مورد پژوهش حاضر می‌توانند شامل رویکردهای مارکسیستی، رویکردهای مبتنی بر کارکردگرایی و رویکردهای مبتنی بر رابطه‌گرایی باشند.

رویکردهای مارکسیستی، که از تنوع قابل توجهی برخوردارند، با الگو قرار دادن نظریه مارکس، طبقه را بر اساس ملاک‌های اقتصادی (درآمد، دارایی، مالکیت و ...) تعریف می‌کنند. آنها طبقه را گروهی از افراد می‌دانند که از نظر شیوه تولید و در اختیار داشتن سرمایه‌های اقتصادی مانند درآمد و مالکیت در موقعیت مشابهی قرار دارند. تضاد طبقاتی و نابرابری طبقاتی در مرکز چنین برنامه‌های پژوهشی قرار دارد. بر این اساس طبقات اجتماعی به دو طبقه سرمایه‌دار و کارگر تقسیم می‌شوند به نحوی که طبقه سرمایه‌دار به استثمار طبقه کارگر می‌پردازد و منابع آن را تحت کنترل قرار می‌دهد. نزاع، درگیری و تضاد طبقاتی همواره در بین این دو طبقه وجود دارد تا آنجا که با تغییر شرایط ساختاری و با تبدیل طبقه کارگر از «طبقه درخود» به «طبقه برای خود»، زمینه لازم برای انقلاب کارگری، محو فاصله طبقاتی و ایجاد جامعه بی طبقه به وجود آید.

رویکردهای مبتنی بر کارکردگرایی، با تنوع درونی خود، عمدتاً طبقه را بر اساس مولفه‌های اقتصادی تعریف می‌کنند و طبقه را یکی از مهمترین ستون‌های جامعه می‌دانند که به حفظ نظم و ثبات جامعه یاری می‌رساند. این رویکردها در قالب بحث از قشربندی اجتماعی به طبقه توجه می‌کنند و با تقسیم آن به سه طبقه بالا، متوسط و

پایین کارکردهای مثبت و منفی آن را مورد بحث قرار می‌دهند. برنامه‌های پژوهشی مبتنی بر کارکردگرایی با نگاهی محافظه کارانه به طبقه می‌نگرند و نقش آن را در تداوم ساختارهای کنونی و الگوهای کلان اجتماعی برجسته می‌کنند.

رویکردهای رابطه گرا، عمدتاً طبقه را با توجه به مولفه‌های اقتصادی و مولفه‌های فرهنگی تعریف می‌کند. این رویکرد طبقه را به عنوان بخشی از کلیت اجتماعی در نظر می‌گیرد که با دیگر عناصر و مولفه‌های فردی و اجتماعی در ارتباط قرار دارد. در این نگاه طبقات مختلف اجتماعی در ارتباط با هم قرار دارند به نحوی که به منظور شناخت تطورات و ویژگی‌های یک طبقه در نظر گرفتن تحولات و ویژگی‌های طبقات دیگر از ضرورت برخوردار است. در برنامه‌های پژوهشی مبتنی بر رابطه‌گرایی، بر ارتباط ساختارهای اجتماعی و عوامل فردی تاکید می‌شود. در این راستا طبقه در برگیرنده مجموعه‌ای از موقعیت‌های ساختاری است که عوامل فردی آنها را اشغال می‌کنند. از مشهورترین برنامه‌های پژوهشی مبتنی بر رابطه‌گرایی می‌توان به نظریه ساختاریابی آنتونی گیدنز و نظریه پی‌یر بوردیو در مورد عمل اشاره کرد.

از آنجا که رویکردهای مارکسیستی و رویکردهای مبتنی بر کارکردگرایی طبقه را تنها بر اساس مولفه‌های اقتصادی مشخص می‌کنند و نقش مولفه‌های فرهنگی در تعریف طبقه را کم اهمیت می‌دانند در پژوهش حاضر، انتخاب رویکردهای مبتنی بر رابطه‌گرایی که در تعریف و تحدید طبقه هر دو بعد سرمایه اقتصادی و سرمایه فرهنگی را در نظر می‌گیرند از اولویت برخوردار است. رویکردهای اخیر نگاه همه جانبه‌تری به طبقه دارند و با در نظر گرفتن عوامل فرهنگی در کنار عوامل اقتصادی تعریف جامع‌تری از طبقه ارائه می‌دهند. همچنین به نظر می‌رسد رویکردهای مارکسیستی و رویکردهای مبتنی بر کارکردگرایی به ترتیب به نحو افراطی بر تضاد طبقاتی و استمرار ساختار طبقاتی موجود تاکید می‌کنند در حالی که رویکردهای مبتنی بر رابطه‌گرایی تلاش می‌کنند با در نظر گرفتن همزمان عوامل ساختاری و عاملی تغییر و نظم را در ارتباط با یکدیگر تحلیل کنند. از اینرو، در تحقیق حاضر استفاده از رویکردهای مبتنی بر رابطه‌گرایی در دستور کار قرار دارد. از میان نظریه‌های مبتنی بر رابطه‌گرایی نیز از آنجا که به نظر می‌رسد پی‌یر بوردیو دیدگاه‌های خود را در قالب دستگاه نظری جامع‌تر و منسجم‌تری ارائه داده است و در آثار مختلف خویش و از جمله در «تمایز» به نحو مفصل‌تری به تحلیل طبقات اجتماعی پرداخته است در پژوهش حاضر استفاده از رویکرد او ارجح دانسته می‌شود.

در نتیجه، پژوهش حاضر عمدتاً از دیدگاه‌های نظری پی‌یر بوردیو جامعه‌شناس معاصر فرانسوی در مورد طبقات

اجتماعی و سبک زندگی استفاده می‌کند. بر این اساس در این پژوهش، طبقه مفهومی تاریخی است و طبقات در ارتباط با هم تعریف می‌شوند. همچنین طبقات مختلف و از جمله طبقه متوسط بر اساس توزیع سرمایه‌های مختلف و از جمله سرمایه‌های اقتصادی و فرهنگی در درون میدان طبقات اجتماعی تشخیص داده می‌شوند. رویکرد تحقیق حاضر متناسب با پژوهش بوردیو در مورد طبقات و سبک زندگی افراد در جامعه فرانسه که در کتاب تمایز ارائه شده است توصیفی-تحلیلی است. بر این اساس هدف اصلی طرح حاضر، ارائه گزارشی از تحولات طبقه متوسط در دو دهه اخیر و توصیف و تحلیل ویژگی‌ها و تغییرات هویت و سبک زندگی اعضای آن است که می‌تواند به وسیله محققان و سیاستگذاران فرهنگی مورد استفاده قرار گیرد. البته در طرح حاضر متناسب با رویکرد کلی انتقادی بوردیو به موضوعات اجتماعی، در مراحل مختلف انجام طرح و به ویژه در هنگام تحلیل ویژگی‌های هویت و سبک زندگی طبقه متوسط از نگاه انتقادی نیز بهره برده خواهد شد.

همچنین، در پژوهش حاضر به منظور توصیف و تحلیل ابعاد مختلف هویت اعضای طبقه متوسط از رویکردهای مختلفی که از لحاظ نظری با یکدیگر سازگار باشند و از جمله از رویکرد رابطه‌گرای انتونی گیدنز در مورد هویت استفاده خواهد شد.

لازم به ذکر است که چارچوب مفهومی پژوهش در طول تحقیق بیش از پیش تدوین شده و گسترش خواهد یافت و در موارد نیاز نظریات دیگری که با این چارچوب سازگار باشند مورد استفاده قرار خواهند گرفت.

فرضیه پژوهش: این پژوهش فاقد فرضیه است.

ابعاد پژوهش: طبقه‌ی متوسط، هویت، جهان‌بینی، ارزش، سبک زندگی

۶. متغیرها یا مفاهیم اساسی تحقیق و تعریف عملیاتی آنها:

مفاهیم اساسی این پژوهش که در حقیقت چارچوب مفهومی تحقیق را مشخص می‌کنند عبارتند از: طبقه متوسط

و هویت که به توضیح و تعریف آنها پرداخته می شود.

طبقه‌ی متوسط:

در مورد تعریف مفهوم طبقه در جامعه شناسی به نحو کلی می توان دو رویکرد را تشخیص داد. عده ای به تبعیت از کارل مارکس طبقه را گروهی از افراد می دانند که از نظر شیوه تولید و در اختیار داشتن سرمایه های اقتصادی مانند درآمد و مالکیت در موقعیت مشابه ای قرار دارند. در برابر گروه دیگری از متفکران به تبعیت از پی یر بوردیو در هنگام تعریف طبقه بر سرمایه های اقتصادی و فرهنگی تاکید می کنند و میزان برخورداری از این دو سرمایه را ملاک تقسیم بندی های طبقاتی می دانند (بوردیو ۱۳۹۰).

در متن حاضر ما طبقه را در مفهومی که بوردیو از آن مراد کرده است در نظر می گیریم و هنگامی که از طبقه متوسط در ایران سخن می گوئیم منظورمان افرادی است که از نظر در اختیار داشتن سرمایه اقتصادی (مانند درآمد و دارایی) و سرمایه فرهنگی (مانند تحصیلات و آثار فرهنگی) در موقعیتی میانی و در بین طبقات بالا و پایین جامعه قرار دارند.

با استفاده از دیدگاه بوردیو، طبقه متوسط خود به سه خرده طبقه بالا، متوسط و پایین تقسیم می شود. طبقه متوسط بالا دربرگیرنده افرادی است که سرمایه اقتصادی آنها از سرمایه فرهنگی شان بیشتر است. در برابر طبقه متوسط پایین افرادی را در برمی گیرد که سرمایه فرهنگی آنها از سرمایه اقتصادی شان پیشی گرفته است. طبقه متوسط متوسط نیز شامل افرادی است که میزان سرمایه های اقتصادی و فرهنگی آنها برابر است (همان).

از سوی دیگر، طبقه ی متوسط را می توان به نحو کلی به دو خرده طبقه ی متوسط سنتی و متوسط جدید تقسیم کرد. هر کدام از این خرده طبقات، علی رغم آنکه از نظر در اختیار داشتن سرمایه های اقتصادی و فرهنگی در موقعیتی میانی قرار دارند از مشخصات و سبک زندگی متفاوتی برخوردارند و باید به نحو جداگانه مورد توجه قرار گیرند. طبقه متوسط جدید معمولاً برای اشاره به افرادی به کار می رود که با استفاده از منابع جدید مانند تکنولوژی و آموزش مدرن و در بخش های اداری، دیوانسالارانه و آموزشی زندگی خود را می گذرانند این افراد معمولاً از

تحصیلات قابل توجهی برخوردارند و بر این اساس سرمایه اقتصادی لازم را به دست می‌آورند. در برابر، طبقه متوسط سنتی افرادی را در برمی‌گیرد که به زیست سنتی خود در حوزه‌هایی مانند بازار و از طریق خرید و فروش کالاهای سنتی ادامه می‌دهند. در جامعه ایران طبقه متوسط جدید معمولاً شامل کارمندان، متخصصان، تکنسین‌ها، معلمان، اساتید دانشگاه، دانشجویان، روشنفکران و ... می‌شود و طبقه متوسط سنتی بازاریان و روحانیون را در برمی‌گیرد. در پژوهش حاضر هنگامی که از طبقه متوسط سخن به میان می‌آید منظور طبقه متوسط جدید است. از نگاه بوردیو، سبک زندگی و طبقه در ارتباط با هم قرار می‌گیرند، هرچند طبقه به آسانی سبک زندگی را تعیین نمی‌کند. همچنین سبک زندگی، الگوهای مصرف و ذائقه‌ها باعث تمایز یافتن اعضای طبقات اجتماعی می‌گردد. بوردیو بر خلاف وبلن جریان تمایزبایی را فعالیتی آگاهانه در نظر نمی‌گیرد بلکه آن را در فضای اجتماعی روابط و تنازعات طبقات و به نحو ساختاری و تحت تاثیر منش و به شیوه‌ای نیمه آگاهانه متصور می‌شود. از نظر او سبک-های زندگی مقولاتی الگومند و منسجم هستند و ذائقه‌های مربوط به یک سبک مشخص در ارتباط و هماهنگی با هم قرار دارند. از دید بوردیو برای در نظر گرفتن مفهوم سبک زندگی باید حجم و ترکیب سرمایه‌ها، طبع و قریحه‌های منش، میدان‌های مختلف (ورزش، موسیقی، غذا، سیاست، زبان، دکوراسیون و...) و سلیقه یا ذائقه را در نظر گرفت.

بوردیو به خصوص در کتاب تمایز به مفهوم سبک زندگی توجه می‌کند و به تحلیل شیوه‌های مختلف و سلايق و ذائقه‌های^۱ فردی می‌پردازد. از دید بوردیو، میان سبک‌های زندگی افراد یک طبقه همبستگی و پیوند وجود دارد و افراد هم طبقه از ذائقه‌ها و ترجیحات مشابه‌ای در زمینه‌ی پوشاک، غذا، تزئین منزل و... برخوردارند. از سوی دیگر، سبک‌های زندگی محصول منش هستند و از طبایع منش تاثیر می‌پذیرند و این تاثیرات می‌توانند بسیار ماندگار باشد. سبک‌های زندگی، محصولات سیستماتیک منش هستند که در روابط متقابلشان و به کمک شاکله‌های منش درک می‌شوند؛ و به نظام‌های نشانه‌ای تبدیل می‌شوند و به صورت اجتماعی مورد ارزیابی و قضاوت قرار می‌گیرند (بوردیو، ۱۳۹۰: ۲۴۱).

هویت:

مفهوم هویت غالباً با کیستی انسان مرتبط است. هویت عبارت است از توانایی انسان در شناختن اینکه چه کسی است؟ و این امر متضمن آن است که بدانیم چه کسی هستیم و دیگران چه کسانی هستند. در نتیجه هویت مفهومی اجتماعی است که در فرایند تعاملات اجتماعی شکل می‌گیرد. هویت امری چند لایه و چند منبعی است که می‌توان آن را به هویت اولیه و هویت ثانوی یا هویت فردی و هویت جمعی تقسیم کرد. هویت مشخص کننده تشابهات و تفاوت‌ها در تعامل اجتماعی است. هویت فردی به ویژه در جوامع مدرن باعث می‌شود انسان احساس کند از دیگران کاملاً متفاوت و منحصر به فرد است. در برابر هویت جمعی بیانگر تشابهات فرد با دیگران است در جایی که فرد خود را متعلق به گروه یا طبقه اجتماعی می‌داند (گیدنز، ۱۳۹۶، ۴۱۶).

از نظر گیدنز، انسان از طریق کنش متقابل با دیگران است که هویتش را ایجاد می‌کند و در جریان زندگی پیوسته آن را تغییر می‌دهد؛ هویت امر پایداری نیست؛ بلکه یک پدیده پویا، سیال و همواره در حال ایجاد شدن و عوض شدن می‌باشد (گیدنز، ۱۳۸۵: ۸۱). گیدنز در راستای نظریه ساختاریابی خود بر این عقیده است که هویت انسانها ساخته می‌شود نه اینکه به آنها داده شود. ساخت خود یک طرح بازاندیشانه است که بخشی اساسی از بازاندیشی مدرنیته را می‌سازد. یک فرد باید از میان راهبردها و گزینه‌هایی که نظام‌های انتزاعی فراهم می‌کنند هویتش را پیدا کند (گیدنز، ۱۳۷۷: ۱۴۸). از نظر او، خود مفهوم منفعلی نیست که تنها تحت تاثیر عوامل بیرونی شکل بگیرد؛ بلکه ساخت آن ناشی از تعامل درون و بیرون است. علاوه بر آن هویت تفویض نمی‌شود بلکه باید به وسیله ی خود فرد ایجاد شود. فرد در جریان هویت یابی خود موجودی منفعل و پذیرنده نیست بلکه به تفسیر هویت خویش می‌پردازد. هویت امری در حال ساخته شدن است و ساخته شدن آن پایانی ندارد. هویتی امری بازتابی است که در آن ارزش‌ها، احساسات و شناخت مورد نقد و بازبینی مداوم قرار می‌گیرد. فردی که از هویت سیال و بازتابی برخوردار است ارزش‌ها و دیدگاه‌های خود را به پرسش می‌کشد و آنها را در مراحل گوناگون بازبینی می‌کند (گیدنز، ۱۳۸۵). در نتیجه بر اساس دیدگاه گیدنز، می‌توان ابعاد مختلف هویت مانند هویت فردی و جمعی، هویت سنتی و مدرن، هویت ملی و جهانی، هویت شغلی، هویت سیاسی و ... را با توجه به خصوصیت سیال بودن، منعطف بودن، چند منبعی بودن و بازاندیشانه بودن آنها تشخیص داد.

۷. واژه‌های کلیدی (تفاوت از واژه‌های مندرج در عنوان طرح):

طبقه متوسط، هویت، جهان بینی، ارزش

۸. نقاط تمرکز تحقیق (موضوعی، مکانی، زمانی):

نقطه تمرکز موضوعی: طبقه‌ی متوسط و مولفه‌های هویت

نقطه تمرکز مکانی: شهر تهران

نقطه تمرکز زمانی: ۱۳۸۰-۱۴۰۰ ه.ش

۹. روش‌شناسی پژوهش:

۹-۱. روش تحقیق:

[☒] کیفی

[☐] کمی

[☒] تحلیلی

[☒] توصیفی

توضیح:

در این پژوهش در مرحله نخست، تلاش می‌شود تصویری از طبقات اجتماعی در جامعه ایران (با تمرکز بر شهر تهران) ترسیم شود و طبقه متوسط با توجه به معیارهایی مانند شغل، درآمد و تحصیلات (بر اساس توزیع سرمایه‌های اقتصادی و فرهنگی مورد نظر پی‌یر بوردیو) در بازه زمانی ۱۳۸۰-۱۴۰۰ مشخص شود. به این منظور پیمایش‌ها و پژوهش‌های صورت گرفته شامل تحقیقات مستقل و دانشگاهی و پایان‌نامه‌های دانشجویی که در آنها از معیارهای فوق استفاده شده است مرور می‌شوند تا بر اساس داده‌ها و یافته‌های آنها بتوان حدود طبقه متوسط را تشخیص داد.

به نحو مشخص در اینجا از داده‌ها و یافته‌های پیمایش‌های مختلف شامل موج اول (۱۳۷۹)، دوم (۱۳۸۲) و سوم (۱۳۹۴) پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، موج اول (۱۳۷۸) دوم (۱۳۸۲) و سوم (۱۳۹۸) پیمایش مصرف کالاهای فرهنگی در ایران، موج اول (۱۳۸۳) و موج دوم (۱۳۹۳) پیمایش سنجش سرمایه اجتماعی کشور، پیمایش تحولات فرهنگی جامعه ایران (۱۳۸۳)، پیمایش ملی سنجش دینداری ایرانیان (۱۳۸۸)، پیمایش وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی جامعه ایران (۱۳۹۵)، پیمایش ملی خانواده (۱۳۹۷)، موج اول (۱۳۹۶) و موج دوم (۱۳۹۹) پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های زنان شهر تهران استفاده می‌شود. البته لازم به ذکر است که در پیمایش‌های ذکر شده متغیر طبقه مورد سنجش قرار نگرفته است اما به شرط در اختیار بودن داده‌های خام این پیمایش‌ها (که متأسفانه در برخی موارد در دسترس نیستند) می‌توان با اتکا به متغیرهایی مانند تحصیلات، شغل و درآمد طبقه اجتماعی افراد را مشخص کرد.

همچنین استفاده از رسانه‌های اجتماعی و توجه به مطالب به اشتراک گذاشته شده به وسیله افراد برخوردار از شغل و تحصیلات مشخص نیز می‌تواند به تشخیص این طبقه یاری رساند. در نهایت انجام مصاحبه با نمونه‌ای نظری و

هدفمند از افراد ساکن در شهر تهران و پرسش از شغل، درآمد و تحصیلات آنها می‌تواند در تشخیص و تحدید طبقه متوسط مفید واقع شود.

در مرحله بعد، سعی می‌شود با استفاده از یافته‌های تحقیقات و پیمایش‌های مختلف (که عناوین مهمترین آنها ذکر شد) و با انجام مصاحبه کیفی، با توجه به ابعاد گوناگون هویت مانند هویت فردی/ جمعی، هویت مدرن/ سنتی، هویت دینی/ سکولار، هویت ملی/ جهانی و هویت سیاسی، این ابعاد شاخص سازی شده و شاخص‌های به دست آمده در مورد اعضای طبقه متوسط تشخیص داده شده در شهر تهران مورد بررسی قرار گرفته و خصوصیات هویت اعضای طبقه متوسط توصیف و تحلیل شود.

لازم به ذکر است که مصاحبه‌ها از نوع مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته خواهند بود و با توجه به تنوع و تکرار اعضای طبقه متوسط و هویت آنها تلاش می‌شود مصاحبه‌ها در نقاط مختلف شهر تهران انجام گیرد تا انواع هویت و گوناگونی آنها مورد مطالعه قرار گیرد. در این راستا، با استفاده از روش نمونه گیری نظری و هدفمند، مصاحبه‌ها در مناطق مختلف شهر تهران که به عنوان سکونتگاه طبقه متوسط شناخته می‌شود انجام خواهد شد تا نمونه انتخاب شده نمایشگر تکرار درونی اعضای طبقه متوسط در شهر تهران باشد. بنابر این، بر اساس مطالعات پیشین (به عنوان نمونه کلانتری و تسلیمی طهرانی، ۱۳۹۳) می‌توان در نظر گرفت که مصاحبه با اعضای طبقه متوسط عمدتاً در شمال، شرق، غرب و مرکز تهران انجام خواهد گرفت.

در این پژوهش در راستای دستیابی به اهداف تحقیق از روش‌های اسنادی و فراتحلیل و تکنیک مصاحبه کیفی استفاده می‌گردد. با استفاده از روش اسنادی، منابع و مدارک موجود شامل پیمایش‌ها، کتب، مقالات، نشریات، گزارش‌ها، اسناد، آمار و ... مورد بررسی قرار می‌گیرند. با استفاده از روش فراتحلیل، یافته‌های تحقیقات پیشین طبقه بندی می‌شوند و با استفاده از روش مصاحبه اطلاعات و داده‌های جدید و مرتبط جمع آوری می‌گردند.

همچنین به منظور تحلیل و تفسیر داده‌های مستخرج از متون و مصاحبه‌ها از روش تحلیل محتوی کیفی استفاده می‌شود. در این راستا داده‌های جمع آوری شده کدگذاری، مقوله بندی و تحلیل می‌شوند. مراحل کار در پژوهش پیش رو عبارت‌اند از: آماده‌سازی داده‌ها، تعریف واحد تحلیل، تعیین طرح کدبندی، آزمودن طرح کدبندی روی متن یا محتوای مورد مطالعه، کدبندی کل متن، ارزیابی همسازی مقوله‌ها، استنتاج از داده‌های کدبندی شده و در نهایت، ارائه یافته‌ها (محمدپور، ۱۳۹۲: ۱۰۰).

به نحو دقیق‌تر، می‌توان مراحل پژوهش پیش رو را تحت عناوین زیر مشخص کرد: تعیین مواد پژوهش، تحلیل موقعیت یا شرایطی که متن از آن برخاسته است، تشریح صوری مواد متن، تعیین مسیر تحلیل، تفکیک و دسته‌بندی سؤالات، انتخاب فنون تحلیل، تعریف واحد تحلیل، تحلیل مواد و تفسیر مقوله‌ها (محمدپور، ۱۳۹۲: ۱۰۹). در این پژوهش، ضمن توجه به زمینه‌های تاریخی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی اسناد و آثار، با در نظر داشتن سؤالات و اهداف پژوهش، با استفاده از فن تلخیص تحلیل کیفی متون صورت خواهد گرفت. همچنین، تحلیل مواد متن و انتخاب مقوله‌ها با استفاده از شیوه استقرایی صورت خواهد پذیرفت. در خاتمه سعی می‌شد با تفسیر مقوله‌ها، ارتباط منطقی و معنایی بین آن‌ها مشخص شود و نتایج موردنظر به دست آید.

۹-۲. شیوه گردآوری اطلاعات:

کتابخانه‌ای ☒ مشاهده ☐ مصاحبه ☒ پرسشنامه ☐

سایر ☐ لطفاً ذکر شود.

۹-۳. فنون توصیف داده‌ها (آمار توصیفی):

۹-۴. فنون تحلیل داده‌ها (آمار استنباطی):

۹-۵. جامعه آماری

۹-۶. نمونه‌گیری: تمام شماری می‌شود ☐ انجام نمی‌گیرد ☐ انجام می‌گیرد ☐ به شیوه نظری و هدفمند

۱۰. سازماندهی پژوهش (فصل‌بندی):

فصل اول: کلیات پژوهش

فصل دوم: مرور مبانی نظری و روش تحقیق

فصل سوم: تشخیص و تحدید طبقه متوسط در ایران (۱۳۸۰-۱۴۰۰)

فصل چهارم: تحلیل خصوصیات و تحولات هویت اعضای طبقه متوسط در ایران (۱۳۸۰-۱۴۰۰)

فصل پنجم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۱۱. حجم کمی (تقریبی) گزارش نهایی: حدود ۱۲۰ صفحه ۳۰۰ کلمه‌ای

۱۲. نتایج قابل انتظار از طرح:

۱. رفع مشکل اصلی دستگاه متبوع ☐ ۴. تهیه آیین‌نامه، دستورالعمل یا استاندارد ☐

۲. فراهم آوردن دانش فنی کاربردی ☐ ۵. تدوین طرح جامع ☐

۳. تهیه سند راهبردی ☐ ۶. سایر موارد ذکر شود:

.....

۱۳. مهم‌ترین منابع و مآخذ فارسی و خارجی:

ردیف	نام خانوادگی، نام	عنوان کتاب یا مقاله	مترجم	عنوان فصلنامه	محل نشر	ناشر	سال انتشار
	آزاد ارمکی، تقی و ثقفی، مراد	سخنرانی در نشست طبقه متوسط در نظریه اجتماعی معاصر			تهران	پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات	۱۳۹۸
	اباذری یوسف	سخنرانی در نشست بررسی انتقادی رابطه اقتصاد و فرهنگ			تهران	پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات	۱۳۹۷
	ابراهیم آبادی، حسین	رویکردی میان رشته ای به سبک زندگی با نگاهی به جامعه ایران		مطالعات بین رشته ای در علوم انسانی، دوره ۵، شماره ۴	تهران		۱۳۹۲
	ازغندی، علی رضا و حسام قاضی، روزان	سیری بر هویت طبقه متوسط جدید طی سه دهه بعد از انقلاب در ایران		سیاست پژوهی، دوره ۵، شماره دهم	تهران		۱۳۹۷
	ازغندی، علی رضا و حسام قاضی، روزان	«ایستار ذهنی طبقه متوسط جدید و نقش آن در توسعه سیاسی جمهوری اسلامی ایران		مطالعات سیاسی، شماره ۲۲	تهران		۱۳۹۲
	اسکاچپول، تدا	بینش و روش در جامعه شناسی تاریخی	سید هاشم آغاچری		تهران	نشر مرکز	۱۳۸۸
	اسکندریان، غلامرضا، جعفرزاده پور، فروزنده و زمانی، سیمین	گونه شناسی الگوهای مصرف فرهنگی در میان نسل جوان		جامعه پژوهی فرهنگی، دوره ۱۱، شماره ۴	تهران		۱۳۹۹

۱۳۸۸	نیلوفر	تهران	سهیلا ترابی فارسانی	طبقات اجتماعی، دولت و انقلاب در ایران	اشرف، احمد و عزیزی، بنو
۱۳۸۸	آگاه	تهران		طبقه متوسط و تحولات سیاسی در ایران معاصر (۱۳۸۰-۱۳۲۰)	بحرانی، محمد حسین
۱۳۸۱	انتشارات نقش و نگار	تهران	مرتضی مردیها	نظریه کنش	بوردیو، پی یر
۱۳۹۰	نشر ثالث	تهران	حسن چاوشیان	تمایز: نقد اجتماعی قضاوت های ذوقی،	بوردیو، پی یر
۱۳۸۶	فرزان روز	تهران		ایرانیان و اندیشه تجدد	بهنام، جمشید
۱۳۹۵	دانشگاه تهران	تهران	پایان نامه دکتری	سیمای فکری مرگ در بین ساکنین شهر تهران	تسلیمی طهرانی، رضا
۱۴۰۰	پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات	تهران	طرح پژوهشی هیئت علمی	برآمدن طبقه متوسط جدید در ایران	تسلیمی طهرانی، رضا
۱۴۰۱		تهران	مطالعات فرهنگی و ارتباطات، دوره ۱۸، شماره ۶۹	بررسی انتقادی سبک زندگی دینی	توحیدلو، سمیه
۱۳۹۸		تهران	مطالعات سیاسی، دوره ۱۲، شماره ۴۶	تحولات و چالش های سیاسی طبقه متوسط جدید در جمهوری اسلامی ایران	جان مرادی جو، علی، ازغندی، علیرضا و ابطحی، سید مصطفی

۱۳۹۵		تهران	فرهنگ مردم ایران، شماره ۴۴		تحولات سبک زندگی در ایران	حبیب پور، کرم	
۱۳۹۸		تهران	جامعه شناسی سیاسی ایران، شماره ۶		اثربخشی طبقه متوسط جدید در تحقق مشارکت انتخاباتی در ایران (۱۳۷۶-۱۳۹۶)	خرمشاد، محمد باقر، کرد، فاضل	
۱۳۹۹	پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات	تهران		به کوشش خیام عزیزی مهر	تحلیل مصرف فرهنگی جامعه ایران در تحلیل مصرف رسانه ای	خویی، مهدی	
۱۳۹۶		تهران	مطالعات فرهنگ و ارتباطات، دوره ۱۸، شماره ۳۷		تحلیل نظام مند پژوهش‌های سبک زندگی بعد از دهه	سراج زاده، سید حسین، باقری، لیلا	
۱۳۹۵	پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم	تهران	فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، دوره نهم، شماره ۲		نسبت مرگ و دین در نمایشنامه های فرهنگی مرگ و مردن در بین نمونه ای از ساکنین شهر تهران	شریعتی، سارا و تسلیمی طهرانی، رضا	
۱۳۹۸			مطالعات سیاسی، دوره ۱۱، شماره ۴۳		نقش طبقه متوسط جدید در توسعه سیاسی ایران پس از انقلاب با تاکید بر مولفه مشارکت سیاسی	شمس الدین نژاد، مجید، طاهری، ابوالقاسم و ازغندی، علیرضا	
۱۴۰۰		تهران	رهیافت‌های سیاسی و بین المللی، دوره		تعارضات ایدئولوژیک طبقه متوسط جدید پس از انقلاب اسلامی	شهریاری، حیدر	

			۱۲، شماره ۴				
۱۳۹۵	انتشارات ماهواره	تهران			سبک زندگی و هویت اجتماعی جوانان	شیخی، محمد تقی، ایمانی، مریم و ایمانی، راضیه	
۱۳۹۸		تهران	مطالعات شهر ایرانی اسلامی، دوره ۹، شماره ۳۶		تاثیر مگامال‌ها بر هویت محله‌ای در شهر تهران مطالعه موردی: اطلس مال نیاوران	شیعه، اسماعیل، حاجیان، مهسا	
۱۴۰۱	آگاه	تهران		محمد حسین بحرانی	فهم طبقه	رایت، الین اریک	
۱۳۹۵	لاهیتا	تهران		یوسف صفاری	رویکردهایی به تحلیل طبقاتی	رایت، الین اریک	
۱۳۹۹	پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی	تهران			مطالعات مصرف فرهنگی، تحلیلی از زیست فرهنگی دانشجویی	رضایی، محمد	
۱۳۹۹		تهران	معماری و شهرسازی آرمان شهر، دوره ۱۳، شماره ۳۰		ارزیابی عوامل کالبدی موثر بر الگوهای مصرف فرهنگی در مراکز خرید مطالعه موردی: مراکز خرید پالادیوم، کوروش و تیرازه در شهر تهران	صادقی پور رودسری، محیا، علی محمدی، پریسا و معظمی، منوچهر	
۱۳۹۹		تهران	سپهر سیاست، دوره ۷، شماره ۲۴		طبقه متوسط جدید و گذار به دموکراسی در جمهوری اسلامی	عسکری پور، حبیب، کریمی مله، علی، توسلی رکن آبادی، مجید	

					ایران		
۱۳۸۶			علوم سیاسی، شماره ۳۸		طبقه متوسط جدید و تاثیرات آن در دوره پس از انقلاب اسلامی	عراقی، غلامرضا	
۱۴۰۰	مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران	تهران			مگامال‌ها و مجتمع- های بزرگ تجاری در تهران	کاظمی، عباس، امیر ابراهیمی، مسرت	
۱۳۸۷	سازمان جهاد دانشگاهی تهران	تهران			مطالعات فرهنگی، مصرف فرهنگی و زندگی روزمره در ایران	کاظمی، عباس	
۱۳۹۳	دانشگاه تهران	تهران	مطالعات جامعه شناختی، شماره ۴۴		تمایزات جامعه شناختی و جغرافیایی سبک زندگی در شهر تهران	کلانتری، عبدالحسین و تسلیمی طهرانی، رضا	
۱۳۹۲		تهران	مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره ۲، شماره ۱		تحصیلات و مصرف فرهنگی در شهر تهران	کلانتری، عبدالحسین، رستمعلی زاده، ولی الله و نسیم افزا، اعظم	
۱۳۹۸	نشر نی	تهران		هوشنگ نایی	طبقه و قشر بندی اجتماعی	کرامپتون، رزماری	
۱۳۸۱	انتشارات باز	تهران		کمال پولادی	جامعه مدنی، دولت و نوسازی در ایران معاصر	کمالی، مسعود	
۱۳۹۶	نشر نی	تهران		هوشنگ	جامعه شناسی	گیدنز، انتونی	

				نایبی			
۱۳۸۵	نشر نی	تهران		ناصر موفقیان	تجدد و تشخیص	گیدنز، انتونی	
۱۳۷۷	نشر مرکز	تهران		محسن ثلاثی	پیامدهای مدرنیت	گیدنز، انتونی	
۱۳۹۷		تهران	سیاست، دوره ۴۸، شماره ۱		طبقه متوسط جدید و توسعه حوزه عمومی در ایران (۱۳۷۶-۱۳۸۴)	مایلی، محمد رضا و خانجانی، جهانبخش	
۱۳۹۴		تهران	سیاست، شماره ۵		هدفمندی سازی یارانه- ها و تاثیر آن بر طبقه متوسط جدید	مسعودی، فریبا	
۱۳۹۶			مطالعات منافع ملی، شماره ۸		رویکرد دولت به طبقه متوسط جدید در جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸-۱۳۸۴)	مجیدی، حسن و رستم پور، محمد	
۱۳۹۷	آریابان	تهران			تحول و جایگاه طبقه متوسط در ایران معاصر	مقدم فر، عطاالله	
۱۳۸۹		تهران	فصلنامه علوم اجتماعی شماره ۵۰		بررسی نظری در شناخت طبقه متوسط (با تاکید بر طبقه متوسط جدید در ایران)	هزار جریبی، جعفر و صفری شالی، رضا	
۲۰۰۸	American Economic Association	USA	Journal of Economic Perspective s ۲۲ (۲) Pages ۳-۲۸		What is Middle Class about the Middle Classes around the World?	Abhijit V. Banerjee and Esther Dufo	

۱۹۸۴	Routledge & Keagen Paul	Londo n		Richard Nice	Distinction, a Social Critique of Judgment of Taste	Bourdieu, Pierre	
۱۹۹۶	Polity Press	Oxford		Laurttac Clough	The State Nobility	Bourdieu, Pierre	
۲۰۰۴	Taylor & Francis		Leisure Sciences: An Interdisci plinary Journal -۳۷۳, ۲۶:۴ ۳۹۲		Leisure, Lifestyle, and the New Middle Class	EIJCK, KOEN & MOMMAAS HANS	
۱۹۹۶	Routledge	Londo n			Pierre Bourdieu	Jenkins, Richard	
۲۰۰۷	Taylor & Francis		Journal of economic issues ۴۱ (۱) pages: ۱۸۱-۲۰۰		The Decline of the Middle Class: An International Perspective	Pressman, Steven	
۱۹۹۷	University of Chicago Press	USA			Culture & Power: The sociology of Pierre Bourdieu	Swartz, David	
۱۹۹۳	Routledge	Londo n	Leisure Studies, ,۱۲:۴ ۲۳۳-۲۵۲		The concept of lifestyle: a review	Veal.A. J	
۱۹۹۸	Routledge	Londo n			Leisure, Lifestyle, and the New Middle Class A case study	Wynne, Derek	

۱۴. هزینه‌های پرسنلی*:

ردیف	نام و نام خانوادگی	مسئولیت در طرح و نوع همکاری	سطح تحصیلات	رشته تخصصی	ساعات کار در ماه	مدت همکاری	مبلغ پرداختی در ماه	هزینه
۱								
							جمع هزینه	
*براساس ضوابط آئین نامه های پژوهشی								
۱۵. سایر هزینه ها (تهیه منابع، چاپ و انتشار، مسافرت و...):								
ردیف	شرح	هزینه	ردیف	شرح	هزینه			
۱			۴					
۲			۵					
۳			۶					
		مبلغ کل هزینه های اجرای طرح						

۱۶. مراحل، زمانبندی اجرای تحقیق و شرح خدمات :

ردیف	عنوان مرحله	شرح خدمات		پیش بینی زمان و درصد پیشرفت کار		درصد پرداخت	نحوه ارائه گزارش
				زمان لازم (روز)	درصد پیشرفت کار		
۱	صفر			۰	۰	*	بدون ارائه گزارش
۲	شرح خدمات گزارش های مراحل مختلف طبق نظر مجری (۸۰ درصد پیشرفت طرح)		فصل اول و دوم	۹۰	۳۰		مکتوب
۳			فصل سوم	۱۵۰	۶۰		مکتوب
۴			فصل چهارم	۹۰	۹۰		مکتوب
۵	نهایی		ارائه گزارش نهایی	۳۰	۱۰۰		مکتوب و فایل

* پرداخت ۲۰٪ از کل اعتبار قرارداد با اخذ تضمین به عنوان پیش پرداخت.